

ŞİİR VE GELENEK ÜZERİNE KONUŞMALAR/onaltı

Nurullah Genç

Konuşturan: **Tayyib Atmaca**

Önünüzde tarihi bir kapı var ve siz bu kapıyı elinizde avuç alanınızı aşan bir usta elinde düğülmüş bir açar ile sözün kapısını açtığınızda gelenek ve şiir üzerine döşediğiniz, ruh ve gönül işçiliği ile süslediğiniz şiir otağı nasıl meydana geldi?

Biz medeniyet mirası büyük bir milletiz ve sorumluluğumuz da bir o kadar yüksek. Sanatkarlara ve özellikle de şairlere düşen payı ise bir hayli büyük bu mes'uliyetin. Bu kardeşiniz çocukluğundan itibaren sorumluluğunu bilen ve damarlarında dolaşıyorcasına varlıklarında hisseden insanların mihverinde büyüdü. Bahsini ettiğiniz otağın ilk zihnî çizimleri o zaman yapılmaya başlandı diyebilirim. Onlar yani büyüklerimiz, köyümüzün elleri nasır tutmuş lakin gönülleri ışıldayan arifleri, yeni bir devletin devrimlerinden dolayı garbın ufuklarına doğru açılan perdelerdeki yazıları okuyamazken, eski ve kendilerine ait medeniyetin mirasını ruhlarında hece hece taşıyacak ve ezberden nesillere aktaracak kadar bilge insanlardı. Onların dizinin dibinde öğrendiğimiz ne varsa şiir otağımızın hece taşları, yapı unsurları oldular. Bize bir yandan tarihimizi öğretip nereden geldiğimizin şuurunu verirken, diğer yandan şiir geleneğimizin en önemli örneklerini sunarak bedii bir hassasiyet oluşturdu o millet ve medeniyet kahramanları. Estetik yanlarımızı öyle bir geliştirdiler ki, o zamanki çocuk hallerimizle bile oyunlar oynarken zaman zaman ezberlediğimiz şiirlerden mısralar okuyabiliyorduk.

Zaman geçtikçe ve şiirimizin ve dünya edebiyatının derinliklerine inmeye başladıkça çok daha geniş bir perspektif kazanan gönül açımız, ruh dairemiz; otağın ince işçiliklerini Rabbimizin verdiği yetenekle gerçekleştirme yoluna girdi. Eskilerin çok güzel bir sözleri vardı. Nasılsınız diye sorulduğunda, emaneti dolandırıyoruz derlerdi. Emanet bilincine sahip olmak önemlidir. Yeteneklerimiz de bize emanettir ve onları var eden asla biz değiliz. İşte kardeşiniz, çocukluğundan itibaren medeniyetimizin ve şiir geleneğimizin kalbini temel olarak alıp O'nun verdiği yeteneğin meydana getirebileceği eserleri bugünün hatta geleceğin dünyasına taşımaya gayret etti. otağın ortaya çıkışı böyle oldu diyebilirim.

Yanınıza genç bir şair adayı geldi, elinde üç beş tane şiiri var ve günümüz şairlerinin parmak izlerini taşıyan ya da taşımayan şiir eskizlerini size sunarak "ağabey bu şiirlerimi bir bakar mısınız, benden şair olur mu?" dedi. Bu şair adayının yol hazırlığı gönül çantasında neler olmalı?

Bir defa söylediğiniz şekilde kapımızı çalan tüm kardeşlerimize güzel davranıp onlara kıymet vererek çantalarından bize sunacaklarına büyük bir ehemmiyetle yaklaşmalıyız. Çünkü bu tür gelişlerin o insanların üzerinde bir ömür sürecek tesir ve tedaileri olacaktır. Onların, oradan ayrıldıktan sonra dünyalarında kalan tesir yazı hayatlarını derinden etkileyecektir. Olumsuz bir etkileme veya iz bırakma bizim ve medeniyetimiz adına benim asla kabul edemeyeceğim bir husustur. Çünkü biz bir kalp medeniyetinin insanlarıyız. Biz tevazu uygarlığının fertleriyiz. Kapımıza gelen kim olursa olsun ayağa kalkar ve hürmetle karşılarız. Bizim fikri temellerimizde büyüklenme ve başkalarını küçümseme yoktur.

Bu hususu üzerine basa basa belirttikten sonra çantaya gelebiliriz. İyi bir hazırlıkla gelmeli gelen. Edebiyatımızı ve özellikle de şiirimizi okumuş olarak, bir şeylerin yolunu yordamını öğrenmiş olarak, ortaya koyduğu şiir metinlerini şiirimizin birikimiyle kıyaslamış ve bir sonuca varmış olarak. İşte bu hazırlıkları yapıp gelirse işimiz bir hayli kolaylaşacaktır. O kardeşimize yararımız da bir hayli fazla olacaktır.

Gelenekle gelecek arasında kurulan köprüden elimizi kolumuzu sallayarak geçebilir miyiz? Bu köprüden geçebilmek için hangi çığırlardan geçmemiz gerekir?

Elimizi kolumuzu sallayarak geçemeyiz. Bu kadar kolay değil. Geleneği bilmeden geleceğin yolunu bulamayız ki. Nasıl geçeceğiz? Geleceğe doğru yürümek için de bugünü bilmemiz gerekir. Geleneği ve bu günü iyi bilenler ancak rahatlıkla ve elini kolunu sallayarak geçebilirler bahsettiğiniz köprüden. Hangi çığırlardan sözü çok hoşuma gitti, bunu demeliyim. Çığırlardan geçebilmek için insanın kendisinde çığırlar açması gerekir. Aydınlanma dediğimiz şey asıl budur. Birey aydınlanmadan toplum aydınlanabilir mi? Sanatkârlık iddiasında olan gerçek bir çığırlar kademesinden geçmeden varabilir mi zirvesine sanatın!

İlk çığır zihniyet dünyasının belirginliğidir. Hangi dünyanın insanı olduğunu iyi bilmelidir iddia sahibi. Hangi inanç ve duyusu, hangi farkındalık.

İkinci çığır söz konusu dünyanın tarih ve medeniyet hakikati ve hikmetidir. Hakikatin ve hikmetin evrenine girmeden ikinci çığır açmak mümkün olmaz.

Üçüncü çığır o medeniyetin sanat ve estetik dünyasını öğrenmektir. Geçmişten bugüne kadar hem de. Aksi takdirde sanatın geleceği olmaz.

Dördüncü çığır diğer dünyaların ve medeniyet anlayışlarının sanat ve estetik anlayışlarına gerektiği kadar hâkim olabilmektir. Aksi takdirde kıyas mümkün olmaz ve hedef belirlemek imkânsız hale gelir.

Beşinci çığır yukarıda ortaya çıkan birikimlerden geleceğin sanatını üretmek olacaktır. İşte o zaman köprüden geçmek kolay hale gelir.

Günümüzde geleneksel şiirin memelerinden emmeden modern şiir yazılabilir mi?

Belki şiir diye bir takım metinler yazılabilir. Ama onlar asla bizim şiirimiz olamazlar. Çünkü şiir için dahi anne sütü çok önemlidir. Büyüme yaşlarında geleneksel şiirin sütünden emmeyen bir şairin yabancı bir hüviyet kazanarak yazacağı muhtemel şiirler modern şiirler olarak da takdim edilseler, bizi asla temsil edemezler.

Divan ve halk şiirini tanımadan günümüz “modern şiiri”ni yazarken karşılaştığımız engelleri nasıl aşmalıyız?

Divan ve halk şiirini tanımadan şiirler yazıp sonra da karşılaştığımız engelleri aşmaya çalışmak yerine, o iki büyük şiir ırmağında yıkanıp da şiir yazsak daha kolay olmaz mı? Bu nedenle divan ve halk şiirini tanımamak diye bir şey olmamalı. Tanınmalı onları şair ve öyle yazmalı. Ki yazdıkları bizim medeniyetimizin izlerini taşıyın. Aksi takdirde yazılan metinler yabancılaşmış metinler olarak kalacaktır. Şair bizim değil de başka bir inanın, düşüncenin ya da medeniyetin şiirini yazmak istiyorsa, tabii ki divan ve halk şiirimize ihtiyacı olmayacaktır.

Sözlü bir medeniyetin köşe taşlarını oluşturan şiir nasıl oldu da gönül ve ruh ikliminden uzaklaşarak içi boş kelime yığınlarıyla dolu sadece manası yazanın karnında saklı “şiir” şekline dönüştü?

Yaklaşık üç yüz yıllık savrulma döneminin ağır faturalarından birisi de şiire kesilmiştir. Batı medeniyetinin rasyonel mantığı medeniyetimizin kalp mihrinden uzaklaştırılan şiirin temel nirengisi haline getirildi. Batılılaşma sürecinde bu husus ince ince işlendi şiir dünyamıza. Hal böyle olunca materyalist anlayışın temel dinamikleri üzerine kurulu, gönül diyarından kopuk, ruh ikliminin güzelliklerini taşımayan metinler şiir olarak sunuldu insanlarımızımıza. Ve ister istemez nesiller etkilendi bundan. Bu çizgide yazan şairler yetişti maalesef. Maalesef diyorum, çünkü bu durum kendi irfan dünyamıza karşı sert bir duruşun göstergesi hâline gelmiştir. Kısacası planlı bir medeniyet yıkma projesinin şiire yansıyan halidir sorunuzun cevabı.

Şiir bize neyi anlatır?

Şiir bize şiir olmayan metinlerin anlatamadıklarını anlatır. Sayfalar dolusu yazsak bile ifade edemediklerimizi. Çağrıştıramadıklarımızı. Şiir bize bizi anlatır. Tarif edemediklerimizi. Hissedip ama söyleyemediklerimizi. Kısacası görünmeyen fotoğrafını sunar bize şiir. Anlatır başka türlü anlatılması zor olanı. Esrarı yeni bir esrara kavuşturarak anlatır.

Şiirde usta çırak ilişkisi var mıdır?

Elbette vardır. Şiir de diğer disiplinler gibi dört temel başarı esasına sahiptir. Yetenek, bilgi, tecrübe, istek. Yetenek ve istek kişinin içindedir. Ama bilgi ve tecrübe için ustalara ihtiyaç vardır. Bu nedenle şiir dahi tüm diğer sanatlar gibi usta-çırak ilişkisine ihtiyaç duyar. İnsan sahih kaynaklardan çok şey öğrenebilir. Ancak öğrendiklerinin hayata aktarılmasında, yaşamışların, görmüşlerin etkisi büyük olur. İşte o yüzden bilmiş ve görmüş ifadelerini kullanırız. Görmüş olmak tecrübesi bulunmak anlamındadır aynı zamanda. Şiir yazan kişi kısa sürede çok şey öğrenebilir. Fakat öğrendiklerini şiirlerinde kullanılabilir hale getirmesi uzun zaman alacaktır. İşte bunun adı tecrübedir ve tecrübe ustalardan daha kolay elde edilir.

Şair kendi üslubunu nasıl oluşturur?

Şairse oluşturur. Şiir yeteneğine özgün ve fark edilir şekilde sahip olan kişi, zaten mevcut yeteneğiyle kendi öz üslubunu oluşturabilecek fitrat altyapısına da sahip demektir. Bunu yapamıyorsa o taktirde fark edilebilir bir yetenek sahibi olmak anlamında yetersiz demektir. Fakat burada emeğin ve gayretin üst

seviye gerekliliğini de ihmal etmemek gerekir. Çünkü kişi yetenek sahibi olsa da, okumaz, öğrenmez, yaşamaz ve hayata aktarmayı bilmezse, kendisinden önceki şairlerin üsluplarından etkilenme sürecinden kurtulmaz ise, yeteneği de bir netice almaya yetmeyecektir. Bunun da bilinmesi zaruridir.

Gelenekten habersiz geleceğe şiiri nasıl taşıyoruz?

Dünyanın en iyi taşıyıcı araçlarına da sahip olsak, taşıyamayız. Çünkü gelenek geleceğe giden yolun anahtarıdır. Yoksa şiirin kilitli kapılarını açıp o yola girmek mümkün olmayacaktır.

Modern şiir ya da günümüz şiiri deyince neyi anlıyoruz?

Modernlikten ne anladığımıza bağlı. Modern olmayı değer tanımazlık addedip savrulmak olarak algılayanların şiiri zaten olmayacaktır. Çünkü şiir savrulmayacak kadar ağırdır. Modern olmayı gelenekten uzak gariplikler icadı olarak değerlendirenler ise, şiirin geçmişinden mahrum olacakları için o büyük birikimden nasiplenmeyi beceremeyecek ve geleceğe kalabilecek metinler üretmekte zorlanacaklardır. Bugünkü modern şiir bana daha çok bunu hatırlatıyor.

Edebiyat dergilerinde şiir “başrol oyuncusu” olarak ön yazıdan hemen sonra “cam kenarı”nda yer almasına rağmen neden şiir kitapları basılmıyor, basılsa da satmıyor. Şiir dergilerin ya da okurun “dolgu malzemesi” mi oldu?

Şairler daha çok birbirleri için yazar oldular. Asıl mesele bu. Dergilerde de kitaplarda da güdülen ana gâye sanki daha çok şairler ya da en azından şiir yazma sevdalıları beni okusun ve kutsasın iç hesabı olarak karşımıza çıkıyor. Bunu bir de adı duyulmuş birisine yaptırabildik mi, tamamdır. İcazeti aldık demektir. Okuyucunun icazeti ve en önemlisi de zamanın icazeti ne olacak. İnsanların gönüllerine giremeyen metinler zamandan icazet alabilirler mi? Lakin günümüzde şiirin az alaka görmesinin nedeni burada saklı. Mevzu buradaki temel hastalıktan kaynaklanıyor. Bunu da okuyucuyu incelemeyen ve yek diğerinin hakkında büyüleyici açıklamalar yapan iki sanat tutkununun öz tatmin ve soyutlama çabası olarak gördüm hep. Kendisini diğerlerinden soyutlama, üst perdede olduğunu kabul etme ve aşağıdakilere seslendiği zannıyla yaşama ve dalaşma ve diğerleri içindeki tavırlarıyla bunu sergileme sendromu. Ben böyle bir tavrın bizim medeniyetimizin şairine, bir mü'min şaire asla yakışmayacağı ve hatta onu tehlikeli sulara sürükleyeceği kanaatindeyim. Dolayısıyla bakanı, göreni, hissedeni olmadıktan sonra, şiir cam kenarında dursa ne olacak ki!

Şiir kitaplarının da hikâye, deneme ve roman kitapları gibi çok okunması için özellikle Milli Eğitim Bakanlığının öncülüğünde edebiyat öğretmenlerinin öğrencilerine şiir ezberletmeleri ve şiir kitapları önermeleri şiiri ve şiir kitaplarına açılan kapıyı aralar mı?

Fazla katkısı olmaz. Çünkü mesele bir zihniyet dünyası değişikliğinin gerekliliğidir. Devletin sanata ve hassaten bizim ülkemiz için şiire karşı duruşunu ve politikasını değiştirmesi gerekir. İlkokulda ve sonraki tüm eğitim seviyelerinde dil ve şiir sevgiyle öğretilmeli ve okutulmalı insanımıza. Her eğitim seviyesinde kendi ağırlığınca elbette. Şiiri sevdiremediğiniz çocuklarımıza ve gençlerimize öyle palyatif çözümlerle tam olarak ulaşamayız. Çünkü bizim şiir öğretemediklerimize birileri sürekli küfür öğretmeye çalışıyorlar ve bunda da başarılı oluyorlar maalesef. O zaman da bir şiir kitabı mahzun melül bir rafta beklerden, bel altı vurgu ve fıkralarla dolu bir kitap yüzbinlerce satabiliyor. Ya da böyle bir film izlenme rekorları kırabiliyor. Derdimizin nerede olduğunu keşfetmemiz gerek ve acılarımızın bir derdi olmalı artık.

Osmanlı Padişahlarının kahir ekseriyeti şiir ya da bir güzel sanatla ilgilendiğinden bir ince ruha sahiptirler. Bundan dolayı içinde yaşamış olduğumuz yüzyıldan önce yaşamış şairler şiirleriyle hâlâ yaşamaya devam ediyorlar. Bu hususta gerek devleti yönetenler gerekse şehir eminlerine reçete olacak düşünceleriniz nelerdir?

Şiir ve eğitim hakkında söylediklerim ana reçeteyi oluşturuyor. Dil ve şiiri bir ders olarak değil, bir hayat tarzı olarak çocuklarımıza aşılamanın yolunu bulmalıyız. Yarının yöneticilerinin ne kadar güzel şiir okuduklarını ve şiirler yazdıklarını o zaman hep birlikte göreceğiz. Osmanlı devleti, sultanlarını böyle yetiştirmişti çünkü.

Baki muhabbetlerimle...